

Het waren *juist* die nieuwe pedagogische ideeën alsmede de eis van natuurlijkheid, die dit moesten bewerkstelligen.

Hoewel Ruberg helder schrijft en haar dissertatie goed heeft ingedeeld, kan de lezer zich soms storen aan de continue herhaling van voorgaande conclusies. De samenvatting aan het eind van ieder hoofdstuk wordt daarmee vrijwel overbodig. Ondanks deze kritiekpunten geeft Rubergs *Conventionele correspondentie* een interessante en gewenste inleiding in de praktijk van het briefschrijven.

Eva M. Moraal

Universiteit van Amsterdam

Arie Th. van Deursen, *Een hoeksteen in het verzuild bestel. De Vrije Universiteit 1880-2005* (Amsterdam: Bert Bakker, 2005) 502 p. ISBN 9035128672

Van Deursen, emeritus hoogleraar Nieuwe Geschiedenis aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, begint zijn overtuigend relaas over het bijzondere karakter van zijn eigen *alma mater* met de stelling: 'Universiteiten bedrijven wetenschap en leiden studenten op' (p. 11). De VU vormt geen uitzondering op die regel en de centrale vraag van het boek luidt dan ook waarin ze verschilde ten opzichte van de andere universitaire instellingen. Op welke manier trachtten hoogleraren, studenten en het gereformeerde publiek haar te vrijwaren als bijzondere instelling? Als lezer krijgt men de indruk dat de universiteit slechts gedeeltelijk in haar opzet is geslaagd. Ze vormde ongetwijfeld 'een hoeksteen in het verzuilde bestel' en was als zodanig cruciaal voor de opleiding van gereformeerde leraren, advocaten en artsen, maar langs de andere kant lijkt ze er in geen enkele fase van haar bestaan in geslaagd om de pretentie van de oprichters waar te maken, namelijk christelijke wetenschap op gereformeerde grondslag te bedrijven.

Dit komt het best tot uiting in de bespreking van de toepassing van de gereformeerde beginselen op de wetenschapsbeoefening. Met uitzondering van de filosofie, de theologie en in heikele kwesties als de evolutieleer of de ouderdom van de aarde, bleek de neocalvinistische wetenschap in de praktijk vaak weinig te verschillen van deze aan de 'goddeloze' rijksuniversiteiten. Helaas zijn deze paragrafen vaak niet veel meer dan een opsomming van de hoogleraren per faculteit, al maken de uitstekende deelconclusies veel goed. Wanneer vanaf 1945 het aantal hoogleraren zodanig toeneemt dat niet meer elke benoeming kan worden vermeld, lost dit probleem zich gelukkig vanzelf op. Weliswaar worden de hoogleraren die één voor één de revue passerend diepgaand en soms ook gedurfd gekarakteriseerd. Al relatief snel school het bijzondere karakter van de VU meer in kenmerken als een verplichte propedeuse in de filosofie, het bestaan van een studentenpastoraat of details zoals de beslissing van ingenieur Doets om de bouw van de schoorsteen van het energiecentrum op zondag stil te leggen. Dit laatste veroorzaakte een kleurverschil in het beton: de ringen van Doets (p. 232). Regelmatig haalt Van Deursen dergelijke kleurrijke, boeiende details aan, tekenend voor zijn uiterst vlotte schrijfstijl.

Vooraf in de discussies naar aanleiding van (nieuwe) benoemingen toonde de VU haar bijzondere karakter. Vanaf de oprichting bestond er onenigheid over wat de gereformeerde grondslag, die trouwens meermaals werd aangepast, precies inhield. Regelmatig kwam het tot een conflict tussen hoogleraren onderling over de interpretatie van de gereformeerde beginselen door collega's. Al na het emeritaat van de eveneens voor-

treffelijk geschetste stichter Abraham Kuiper ontstonden spanningen tussen hen die zich profileerden als behoeders van de traditie en hen die zich iets meer openstelden voor de veranderende omstandigheden. Het ging om 'erven of lenen', aldus de veelzeggende tussentitel. De zich versoepelende omgang met de eis van het afleggen van de geloofsbelijdenis door nieuwe hoogleraren typeerde de algemene evolutie. Dispensaties werden steeds vaker verleend, maar toch duurde het tot in 1992 voor er geen aanvraag hiervoor meer moest worden ingediend en hoogleraren met een andere religieuze gezindheid zonder meer konden worden aangesteld.

Het boek sluit aan bij een reeks andere publicaties ter gelegenheid van het 125-jarig bestaan van de vU, al ontbreken verwijzingen daarnaar bijna volledig. Veel spijtiger is echter het gebrek aan verwijzingen naar en vergelijkingen met de ontwikkelingen aan andere 'vrije' universiteiten in Nederland of België. De vU, de Katholieke Universiteit Nijmegen, de Katholieke Universiteit Leuven en de Université Libre de Bruxelles werden allemaal geconfronteerd met gelijkaardige problemen, zoals de dikwijls langdurige zoektocht naar geschikte hoogleraren (vooral in de opstartfase), de strijd voor de maatschappelijke erkenning van de uitgereikte diploma's en de vraag op welke manier invulling kon worden gegeven aan een religieus ideaal in een tijd van verregaande secularisatie. De auteur, zelf geen universiteitshistoricus, sluit zich helaas niet aan bij de heersende trend om niet meer alleen de geschiedenis van de eigen universiteit centraal te stellen, hetgeen ook blijkt uit de relatief beperkte bibliografie.

Pas wanneer de overheid vanaf de jaren 1960 het beleid van de universiteiten steeds meer naar zich toetrekt en centraliseert, doorbreekt ook Van Deursen enigszins het isolement. Aan alle Nederlandse universiteiten ontstond een democratiseringsbeweging, die de auteur erg negatief beoordeelt, groeide de aandacht voor de ontwikkelingslanden, met op de voorgrond de Indonesische kwestie en nam de 'overheidsbemoeiing' toe (p. 296). Hoe links de vU in de jaren 1970 was in vergelijking met de andere universiteiten blijft echter onduidelijk. Over de sterkere overheidstussenkomst laat Van Deursen zich eveneens uiterst pessimistisch uit. Zeker de centralisatie van het onderzoek kan op geen genade rekenen. Hij beschuldigt de regering ervan de universiteiten teveel bij de hand te nemen.

Eenzelfde verwijt zou men ook aan Van Deursen zelf kunnen richten, maar dan ten opzichte van de lezer. Tussenzinnetjes als 'dat is genoeg om ons nu nieuwsgierig te maken naar de praktijk van de wetenschapsbeoefening' (p. 342) zijn soms erg storend. Hoe dan ook, de dreiging van minder overheidssubsidies bij een vermindering van de kwaliteit versnelde het afscheid van het ideaal van een christelijke wetenschap. Maar, aldus Van Deursen, hoe moeizaam de omgang met grondslag en doelstelling ook is, toch kan de vU het zich nooit veroorloven die twee prijs te geven (p. 410).

Pieter Dhondt
Universiteit van Helsinki

Jaap Woldendorp, *The Polder Model: from disease to miracle? Dutch neo-corporatism 1965-2000*. Proefschrift Vrije Universiteit Amsterdam (Alblasserdam, 2005) 399 p. ISBN 9077472053

Hoewel de hoogtijdagen van het poldermodel al weer enkele jaren achter ons liggen, trekken dit model en het Nederlandse neo-corporatisme in het algemeen, zowel bin-